

Anders Gustavsson

A. Kommentarer och frågor till Leif Bloch Rasmussen

Författaren skriver i inledningen att han vill redogöra för de metoder som han använt inom ämnet informatik. Han vill ta upp såväl metoder som han använt tidigare och som han nyttjat på senare tid. Det rör sig alltså om ett mål att presentera en metodutveckling hos en enskild forskare. Detta finner jag vara av intresse för en metoddiskussion som är temat för denna antologi. Samtidigt säger sig författaren ha ägnat sig åt aktionsforskning. Här frågar jag hur en sådan forskningsinriktning har påverkat hans metodval.

Teoretiskt sett har författaren bl. a. lutat sig mot Charles West Churchmans systemtankegångar. Dessa presenteras utförligt på s. 11-12. Är denna utförliga framställning av en teori nödvändig för att förstå författarens metodval?

Pragmatism blev tidigt ett ledord för författaren. Här blev inte minst Charles Sanders Peirce den teoretiska förebilden. Genomgången av Peirces teoretiska utgångspunkter är ganska omfattande. Liksom informatikforskaren Per Flensburg använder författaren modeller med många olika underavdelningar. Vetenskapliga begrepp är legio. Har alla dessa begrepp inverkan på författarens metodval och metodanvändning?

Experiment verkar vara författarens tillvägagångssätt när han skall tillämpa de teoretiska förebilderna hos Peirce och Churchman. "Pierces pragmatisme og Churchmans systemtankegang kan ikke udtrykkes/fanges i en metode, men skal udvikles i dialog med eksperimenter" (s. 14). Var blir det av dessa experiment i författarens framställning? Jag menar att referat av Pierces och Churchmans tankegångar är framträdande medan författarens egen tillämpning kommer i skymundan.

Frågor:

- 1) Hur har författarens metodutveckling utvecklats under ett långt forskarliv från 1970-talet och framåt? Det är svårt att följa i framställningen.
- 2) Presentera innehållet i aktionsforskningen och redovisa hur den forskningsaspekten har påverkat författarens metodval.
- 3) Presentationen av vetenskapliga begrepp är legio. Hur har alla dessa begrepp inverkan på författarens metodval och metodanvändning?
- 4) Var blir det av diskussionen av experiment som författaren hänvisar till som viktiga för att kunna tillämpa Churchmans och Pierces teorier?

B. Svar och kommentarer från Leif Bloch Rasmussen (LBR) till Anders Gustavsson (AG)

AG Fråga 1: Hur har författarens metodutveckling utvecklats under ett långt forskarliv från 1970-talet och framåt? Det är svårt att följa i framställningen.

LBR Svar till AG fråga 1: Oprindeligt er jeg uddannet som maskin-ingeniør med speciale i Driftsteknik, dvs. styring og organisering af industrielle virksomheder. Her var der i 70'erne strid mellem en rationel tankegang og en mere ergonomisk, social medarbejder orienteret tankegang. En kollega kom hjem fra ½ års studie på Berkeley hos Charles West Churchman. Han startede en studiekreds i videnskabsteori blandt det videnskabelige personale med invitation til sekretærerne. Første spørgsmål var: Hvad er farven rød? Vi måbøde alle sammen - og svarede naturligvis, det er bølgelængden 620-750 nm og frekvensen 400-484 THz i Newtons farveteori. Men, nej, sagde han, brug Goethes Farvelære - så vil i se verden på en helt anden holistisk måde. Der startede min rejse mod tvær- og trans-disciplinarteten. Samtidig opstod jo den 'nye' teknologi - edb - ny IT og digitalisering (i driftsteknikken hed det numerisk styrede maskiner - og IBM's nye maskine 360 var løsningen sammen med programmeringssproget FORTRAN, netop forøret af IBM til Danmarks tekniske Højskole, nu Danmarks tekniske Universitet). Her var striden i Skandinavien om med-indflydelse og medbestemmelse på teknologien også begyndt. Den stod mellem den neutrale teknologi, den begrebs-opgave orienterede model, den socio-tekniske model og den fagpolitiske model. Men indflydelsen fra studiekredsen i videnskabsteori og Churchman' bog om 'Inquiring Systems' (1971, 'kundskabende systemer') betød, at jeg begyndte at kunne se videnskabsteoriene bag disse modeller: empirismen, rationalismen, hermeneutikken, fænomenologien, marxisme, kritisk teori, pragmatisme, eksistentialisme, de-konstruktion, nu også feminologi. Hertil kom så en gæsteprofessor Erich Jantsch, der med sin bog 'Design for Evolution' (1975, færdigskrevet under opholdet i København) endnu engang vendte det hele på hovedet ved at sige, at vi måtte forstå verden gennem at stå på siden og iagttage den, være og leve i den, eller være verden: en rationel, en mytologisk og en spirituel tilgang.

Pragmatisme begyndte at åbne sig - uden at jeg på det tidspunkt kendte Peirce, kun lidt John Dewey. Kort fortalt i dag: alle tilgange var mulige og eksperimenter i de enkelte situationer måtte afgøre rammeværk, teori, metode, værktøj, teknik - erfaringer, refleksioner.

Derfor blev min metodeudvikling bestemt af eksperimenter med design af information systemer, idet jeg fik mulighed for at fast lektorat på CBS im1977 i informatik. Men eksperimenterne måtte foretages i virkeligheden, dels gennem undervisningen på CBS, dels gennem aktionsforskning i samarbejde med universiteter, virksomheder, offentlige institutioner, fagbevægelser, NGO'ere og engagerede borgere - lokalt, nationalt, internationalt (herunder som medlem af IFIP: International Federation for Information Processing).

Så, nej, der er ikke en klar udvikling i min metode - det er spring i at sanse, handle og tænke over metoder, der blev mit mantra: at finde og afprøve så mange metoder som muligt - vel at mærke metoder med en forankring i en videnskabsteori eller på tværs heraf, ja, eller transcenderende disse.

AG Fråga 2: Presenterra innehållet i aktionsforskningen och redovisa hur den forskningsaspekten har påverkat författarens metodval och metodanvändning

LBR Svar på AG fråga 2: Indholdet i aktionsforskning i min verden betød som nævnt i 1) at samarbejdsparterne måtte og skulle være medbestemmende om metoden - evt. gennem en 'sam-læring'. Tror bedst dette kan illustreres med en historie fra det første møde med fagbevægelsen i Danmark, dvs. Fællesforeningen for Tjenestemænd og Funktionærer (FTF - nu sammenlagt med Dansk LO), da Dansk LO ikke ville have os, dersom vi ikke meldte os ind i

Socialdemokratiet. Jeg og en kollega - Hasse Clausen - skulle præsentere vores forslag til hvorledes foreningerne i FTF (sygeplejerske, lærer, politi, bank, forsikring, offentligt ansatte, ergonomer. osv.) kunne få medbestemmelse på teknologien. Vi fortalte om vore ideer og forslag til en fælles uddannelse i Teknologi og Medbestemmelse, netop med udgangspunkt i de fire ovennævnte modeller: neutral teknologi, begrebs-opgave orienteret, socio-teknisk, fagpolitisk - underforstået at arbejdsgiverne brugte de to første, medens vi troede på den fjerde, men at det måske ville være et kompromis at satse på socio-teknikken. Da vi var færdige efter ca. 1 time spurgte en bankmand: "Er det I har forslået mere end en kontorchef?" Mødet endte med, at vi gik forvirrede derfra - tænkte os om et par dage - og bad så at blive inviteret igen - hvor vi ville lytte til deres fortlæggelser - ikke bare spille bedrevindende kontorchefer. Dem var de alt for vant til. En lærestreg for livet for os, vil jeg sige.

Vi mødtes igen måneden efter - lyttede - og så indledte vi et samarbejde, der varede i 15 år. Hovedideen var at lave uge-kurser, hvor deltagerne i den enkelte fagforeninger og på tværs af fagforeningerne skabte handlingsplaner for medbestemmelse på deres konkrete arbejdsplads - planer der så blev fulgt op efterfølgende på møder mellem alle deltagere på kurserne - og med arbejdsgiverne. Jeg vil sige det lykkedes, først og fremmest i finansverdenen, den offentlige administration og i politiet. Aktionsforskning; ja, det er at rejse rundt i Danmark og møde mennesker og skabe muligheder - mærkeligt nok med stor opbakning fra arbejdsgiverne. Til gengæld efterhånden med modstand fra fagforeningerne - specielt da IT blev en strategisk resource, og toppen i fagbevægelsen begyndte at miste grebet om teknologiudviklingen - i slut 80'erne, begyndelse af 90'erne.

AG Fråga 3: Presentationen av vetenskapliga begrepp är legio. Hur har alla dessa begrepp inverkan på författarens metodval och metodanvändning?

LBR Svar på AG Fråga 3: Ja, der er mange begreber. Min ph.d. afhandlingen handlede om Informationsbehov for teknisk styring i industrielle virksomheder (bl.a. med Danfoss som case). Her udviklede jeg en metode, der byggede på, at informationsbehovet måtte kunne fastlægges gennem der opgaver, der var i teknisk styring. Her antog vi, at der var en styringscyklus og nogle styrings-objekter, der skulle styres. Styringscyklus som f.eks. fornyelse, design, planlægning, specifikation, implementering, drift, overvågning ('direkte': gjorde vi det vi sagde vi ville; 'indirekte': var det vi sagde vi ville det rigtige). Styrings-objekterne som f.eks. produkt, produktion, resourcer, tid, sted, mængde.

På dansk er det sådan, at kommer navneord før udsagnsord får vi en konstatering, medens udsagnsord før navneord giver et spørgsmål. Så kombinationene af begreberne i styringscyklus (udsagnsord) med begreberne i styrings-objekter giver de opgaver, der skal arbejdes med i teknisk styring - og hvortil, der skal skaffes information (data). Det gav 81 opgaver, der skulle placeres i afdelinger.

Problemet blev så bare - at når disse 81 opgaver skulle organiseres i en virksomhed, da ville kombinatorikken fortælle, at muligheden for antal kombinationer syntaktisk ville være i størrelsesordenen 10^{29} . Af disse utallige var nogle semantisk meningsfulde, men det der skulle virke i praksis skulle vælges pragmatisk, måske normativt - og det blev, bliver ofte til udviklingsafdeling, produktstyring, processtyring, metodestyling, kvalitetsstyring, personalestyring, Dette har historisk set virket, men ...

Men hvordan vælger man mellem 10^{29} muligheder. samtidig med at der er usikkerhed om begreberne? Kun en vej siger cybernetikken - selv-styring og selv-organisering. Det kunne også hedde med-indflydelse og med-bestemmelse.

AG Fråga 4: Var blir det av diskussionen av experiment som författaren hänvisar till som viktiga för att kunna tillämpa Churchmans och Pierces teorier?

LBR Svar på AG fråga 4: Diskussionen af eksperiment er lidt belyst i 'svarene' i 1) og 2) men kører stadig i mine hænder, hjerne og hjerte.

Men først er det vigtigt at sige, at eksperimenter er vigtige - netop også for andre end Churchman's og Peirce' teorier. Peirce siger det i 'Justified True Belief' (og andre steder naturligvis), at vi ikke kan forlade os på stædighed, apriori og autoritet, men kun videnskabelige eksperimenter (dvs. også æstetiske og etiske eksperimenter - politiske, essentielle, eksistentielle, teologiske ...). Churchman udtrykker det gennem 'The Systems Approach and Its Enemies' fra 1979, hvor han siger, at eksperimenter i videnskabens tjeneste (sandheden, 'logos') altid vil have æstetik, etik, politik og religion som fjender - 'venlige fjender', vel at mærke - som åbninger for dialog.

Dermed kommer diskussion om eksperiment til at handle om villigheden til at skabe dialog på tværs af verdensanskuelser - ikke bare for hin enkelte forsker, menneske, men i 'samfundets' åbenhed overfor andre veje end de sikre velstand, velfærd, værd og visdom.

Er selv midt i en strid om psykiatri i Danmark, hvor tvang er alt for udbredt med basis i en bio-somatisk forståelse af menneskets psyke. Medicinering, bæltefiksering, elektrochock, tvangstilbageholdelser, ... er eksperimenter, men tages for 'lægelig' sandhed, den rette behandling. Hvorfor ikke andre 'eksperimenter' med menneskets - min, din, vor - krop, psyke, sind, sjæl som for eksempel Laplands-modellen og åben dialog og den engelske 'Power. Threat, Meaning Framework'. Fordi den lægefaglige logos er låst fast.